

6. Витрук М.В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе / М. В. Витрук. – М. : Юрид. лит, 1979. – 229 с.
7. Адміністративне право України : підручник / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
8. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [укладач і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь : Перун, 2001. – 860 с.
10. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : закон України від 24 берез. 1999 р. № 551-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22–23. – Ст. 197.
11. Про Дисциплінарний статут митної служби України : закон України від 06 верес. 2005 р. № 2805-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 42. – Ст. 467.
12. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України : закон України від 22 лют. 2006 р. № 3460-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 29. – Ст. 245.
13. Марков В. В. Адміністративно-правові засади діяльності підрозділів внутрішньої безпеки щодо забезпечення законності і дисципліни в ОВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Марков В'ячеслав Валерійович. – Х., 2009. – 216 с.
14. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. / С. Г. Стеценко. – К. : Атіка, 2008. – 624 с.
15. Державне управління : навч. посіб. / [А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко ; за ред. А. Ф. Мельник]. – К. : Знання-Прес, 2003. – 343 с.
16. Хавронюк М. І. Дисциплінарні правопорушення і дисциплінарна відповідальність : навч. посіб. / М. І. Хавронюк. – К. : Атіка, 2003. – 240 с.
17. Стародубцев А. А. Організаційно-правові питання діяльності інспекції особового складу щодо зміцнення законності і дисципліни в органах внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / А. А. Стародубцев. – Х., 1999. – 185 с.

Надійшла до редколегії 20.11.2009

Анотації

Схарактеризовано сучасний стан наукової розробки питань забезпечення законності та дисципліни в державному управлінні. Уточнено сутність таких категорій, як законність та дисципліна, проведено чітке розмежування між ними.

Охарактеризовано современное состояние научной разработки вопросов обеспечения законности и дисциплины в государственном управлении. Уточнена сущность таких категорий, как законность и дисциплина, проведено четкое разграничение между ними.

Current state of scientific elaboration of problems concerning legality and discipline guaranteeing in public administration is characterized. The essence of such categories as «legality» and «discipline» is specified and a proper differentiation between them is conducted.

УДК 343.5

Р. В. АСЕЙКІН,

аспірант

Інституту права ім. Володимира Сташиша

Класичного приватного університету

ПОНЯТТЯ «ОБ'ЄКТ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ»

Для правильної та повної характеристики того чи іншого явища необхідною умовою є визначення його поняття. Це дозволяє виділити його особливості та відмежувати від суміжних понять, що обумовлює доцільність визначення поняття «об'єкт культурної спадщини». Встановлення чіткого визначення зазначеного поняття дозволить встановити перелік предметів, які можуть бути віднесені до зазначених об'єктів, та виключити помилки у кваліфікації діянь винної особи у разі вчинення посягання на ці об'єкти.

Метою даної роботи є визначення поняття «об'єкт культурної спадщини».

Слід зазначити, що вказаному питанню вже приділялася увага в працях окремих вчених, серед яких необхідно виділити роботи В. А. Ломако, А. Бражко, Т. Г. Каткової, Н. В. Михайлової, В. О. Навроцького, С. О. Приданова, С. П. Щерби та інших. Однак серед учених немає єдності думок стосовно визначення поняття, дослідженню якого присвячена дана робота.

Вперше визначення культурних цінностей

було подано в Гаазькій конвенції «Про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту», яка була ратифікована СРСР 5 квітня 1957 р. У ст. 1 зазначеної конвенції говориться про три категорії культурних цінностей:

а) цінності рухомі або нерухомі, які мають велике значення для культурної спадщини кожного народу, такі, як пам'ятники архітектури, мистецтва або історії, релігійні або світські, археологічні місцерозташування, архітектурні ансамблі, що як такі являють історичний або художній інтерес, витвори мистецтва, рукописи, книги, інші предмети художнього, історичного або археологічного значення, а також наукові колекції або важливі колекції книг, архівних матеріалів або репродукцій цінностей, які вказані вище;

б) будівлі, головним та дійсним призначенням яких є збереження або експонування рухомих культурних цінностей, що вказані в п. «а»;

в) центри, в яких міститься значна кількість культурних цінностей, що вказані в п. «а» та п. «б», так звані «центри зосередження культурних цінностей» [1, с. 418–419].

Стосовно охорони культурних цінностей від протиправних посягань більш чітко поняття культурних цінностей передбачене в конвенції ЮНЕСКО «Про міри, спрямовані на заборону та попередження незаконного ввозу, вивозу та передачі права власності на культурні цінності» від 14 листопада 1970 р., яка була ратифікована СРСР 2 лютого 1988 р. і в ст. 1 якої зазначено, що культурними цінностями вважаються цінності релігійного або світського характеру, які розглядаються кожною державою як такі, що представляють значення для археології, доісторичного періоду, історії літератури, мистецтва і науки [2].

Згідно із Конвенцією ЮНЕСКО «Про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини» від 16 листопада 1972 р., яка була ратифікована СРСР 4 жовтня 1988 р., під «культурною спадщиною» розуміють:

– пам'ятки: твори архітектури, монументальної скульптури й живопису, елементи та структури археологічного характеру, написи, печери та групи елементів, які мають видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва чи науки;

– ансамблі: групи ізольованих чи об'єднаних будівель, архітектура, єдність чи зв'язок з пейзажем яких є видатною універсальною цінністю з точки зору історії, мистецтва чи науки;

– визначні місця: твори людини або спільні

витвори людини й природи, а також зони, включаючи археологічні визначні місця, що є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології [3].

У чинному законодавстві України поняття об'єктів культурної спадщини та охорони зазначених об'єктів міститься в Законі України «Про охорону культурної спадщини», у ст. 1 якого подається визначення термінів, а саме:

– культурна спадщина – це сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини;

– об'єкт культурної спадщини – це визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їх частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність;

– нерухомий об'єкт культурної спадщини – це об'єкт культурної спадщини, який не може бути перенесений на інше місце без втрати його цінності з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду та збереження своєї автентичності;

– рухомі предмети, пов'язані з нерухомими об'єктами культурної спадщини, – це елементи, групи елементів об'єкта культурної спадщини, що можуть бути відокремлені від нього, але становлять із ним єдину цілісність, і відокремлення яких призведе до втрати археологічної, естетичної, етнологічної, історичної, архітектурної, мистецької, наукової або культурної цінності об'єкта [4].

Відповідно до юридичного словника під пам'ятником історії і культури розуміють особливо значущі для соціальної пам'яті, суспільної моральності, національного розвитку будівлі, споруди, пам'ятні місця, витвори мистецтва і літератури [5, с. 324].

Відповідно до історичного словника, під пам'ятниками історії та культури розуміють споруди, пам'ятні місця і предмети, пов'язані з історичними подіями в житті народу, розвитком суспільства і держави, витвори матеріальної і духовної творчості, які являють історичну, наукову, художню або іншу культурну цінність [6].

Розкриваючи це питання, слід зазначити, що серед учених немає єдності думок стосовно визначення поняття «об'єкти культурної спадщини».

Так, В. А. Ломако, розкриваючи поняття «об'єкти культурної спадщини», цитує наведене у вищевказаному законі поняття, тобто називає ними місце, споруду (витвір), комплекс (ансамбль), їх частини, пов'язані з ними території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність [7, с. 303]. Стосовно загального визначення зазначених об'єктів, на думку даного автора, під ними необхідно розуміти ті пам'ятники історії, культури або інші об'єкти культурної спадщини, національного або місцевого значення, які взяті під охорону держави і внесені до Державного реєстру нерухомих пам'ятників України [8, с. 406]. Не критикуючи думку зазначеного автора, ми вважаємо, що наведене визначення є не досить вдалим. По-перше, з точки зору лексичних правил при визначенні будь-якого поняття не можна використовувати його в цьому визначенні (тобто, на думку зазначеного автора, під об'єктами культурної спадщини необхідно розуміти... об'єкти культурної спадщини...) у зв'язку з тим, що втрачається доцільність цього визначення. По-друге, зазначене визначення не повною мірою відображає сутність цих об'єктів на сучасному етапі існування нашої держави.

На думку А. Бражко, під культурною спадщиною необхідно розуміти надбання матеріальних і духовних загальнолюдських цінностей, які створюються поколіннями людей протягом століть [9]. На нашу думку, таке визначення культурної спадщини також не можна назвати в якості універсальним, у зв'язку з тим, що, по-перше, в ньому не відображається юридична сутність цих об'єктів та, по-друге, із зазначеного визначення можна зробити висновок, що культурною спадщиною можуть виступати нематеріальні об'єкти, що прямо суперечить дефініції, яка закріплена у законі.

Інші автори зазначають, що під пам'ятниками історії і культури необхідно розуміти сукупність матеріальних об'єктів і пам'ятних місць, що утворюють умовно-неперервний ряд, який відображає всі сторони історичного розвитку людського суспільства в системі біосфери [10, с. 3]. Ми вважаємо, що й це визначення не можна визнати універсальним з огляду на те, що не зрозумілою є позиція авторів стосовно використання словосполучення «умовно-неперервний ряд» та дискусійним

є використання такого словосполучення в цьому визначенні, як «система біосфери». Використання неоднозначних понять у визначенні правових термінів становить підставу до різного їх тлумачення та допущення помилок у їх застосуванні.

На думку окремих авторів, під пам'ятниками історії і культури необхідно розуміти одну з функцій елементів предметного світу культури, що виокремлюється людьми для передачі суспільно значущих культурних і технологічних традицій із минулого в майбутнє [11, с. 52]. Таке визначення, на нашу думку, теж викликає певні питання. На думку А. Н. Д'ячкова, під зазначеними об'єктами необхідно розуміти лише предмети культурного світу, у зв'язку з чим виникає питання стосовно історичних та наукових цінностей, а саме необхідність відносити їх до вказаних об'єктів. Виникнення такого питання суперечить положенню чинного законодавства, на підставі якого останні предмети належать до об'єктів культурної спадщини.

Цікавою є думка російських авторів С. П. Щерби та С. О. Приданова, які вважають, що об'єктивних критеріїв віднесення тих чи інших предметів до культурних або історичних пам'ятників не існує, у зв'язку з тим що це питання повинно вирішуватися в індивідуальному порядку. По суті справи, зазначені автори пропонують відмовитися від спроб дати визначення поняттю «культурні цінності», замість чого вони пропонують встановити ряд критеріїв, на підставі яких ті чи інші предмети будуть належати до зазначених цінностей (наприклад, історична давнина предмета, унікальність тощо) [12, с. 70].

Деякі автори визначають поняття «пам'ятники історії та культури», як об'єкти, що виникли в результаті історичних подій та явищ або такі, що несуть на собі сліди їх дії, які є джерелами історичної та естетичної інформації прямих справжніх знань [13, с. 58]. Характеристика такого визначення теж призводить до виникнення питань, указаних при аналізі попереднього визначення.

На думку Н. В. Михайлової, під поняттям «культурна спадщина» (необхідно зауважити, що зазначений автор називає це поняття «історико-культурна спадщина», але по суті вони є тотожними поняттями) необхідно розуміти створені природою та людиною матеріальні та духовні цінності, які зберігаються і передаються з покоління в покоління, а також визнані суспільством та державою необхідними поза залежністю від часу, простору і форм власності

для підтримання вітчизняної культури та духовного вдосконалення народу [14, с. 43].

Т. Г. Каткова зазначає, що поняття «культурна спадщина» необхідно визначати як природні, природно-антропогенні або створені людиною рухомі і нерухомі об'єкти, що донесли до нашого часу цінність з антропологічного, археологічного, естетичного, етнографічного, історичного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність: споруди (витвори), комплекси (ансамблі), їхні частини, пов'язані із ними території чи території під водою, визначні місця, об'єкти науки і техніки, а також предмети та документи [15, с. 25].

Дослідженням поняття «об'єкти культурної спадщини» займалися й інші автори [16, с. 60; 17, с. 13].

Розкриваючи поняття «об'єкти культурної спадщини», необхідно зауважити, що відповідно до змін, які були внесені у чинне кримінальне законодавство (ст. 298¹ КК України), до зазначених вище об'єктів також належать документи Національного архівного фонду та унікальні документи Національного архівного фонду.

Під документом Національного архівного фонду необхідно розуміти архівний документ, культурна цінність якого визнана відповідною експертизою і який підлягає державному обліку і зберіганню.

Під унікальним документом Національного архівного фонду необхідно розуміти такий документ, який становить виняткову культурну цінність, має важливе значення для формування національної самосвідомості українського народу і визначає його вклад у всесвітню культурну спадщину [18, с. 430–431].

Слід також зазначити, що 17 жовтня 2003 р. ЮНЕСКО була прийнята Конвенція «Про охорону нематеріальної культурної спадщини», ратифікована Верховною Радою України 6 березня 2008 р., на підставі якої державної охорони потребують не лише матеріальні об'єкти культурної спадщини, а й нематеріальні об'єкти, які також становлять культурну спадщину тієї чи іншої держави. Прийняття даної Конвенції зумовлює необхідність охорони нематеріальної культурної спадщини у зв'язку з тим, що зазначені об'єкти також відіграють важливу роль у становленні культурної спадщини тієї чи іншої держави.

Відповідно до ст. 2 зазначеної Конвенції під нематеріальною культурною спадщиною необхідно розуміти звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також

пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремими особами як частина їхньої культурної спадщини [19].

Формами зазначеної спадщини можуть бути:

– усні традиції та форми вираження, зокрема в мові, як носії нематеріальної культурної спадщини;

– виконавське мистецтво;

– звичаї, обряди, святкування;

– знання та практики, що стосуються природи та всесвіту;

– традиційні ремесла [19].

Ми вважаємо, що охорона нематеріальної культурної спадщини є необхідною умовою збереження культурної спадщини будь-якої держави, в тому числі й України. Збереження тих чи інших форм зазначеної спадщини становить необхідну умову існування та розвитку будь-якої нації.

На нашу думку, існування матеріальних об'єктів культурної спадщини в тієї чи в іншій державі (народності), безумовно, є необхідною умовою її існування та розвитку, але існування та збереження нематеріальної культурної спадщини також становить невід'ємну частину існування та розвитку тієї чи іншої народності, оскільки саме ця форма спадщини виокремлює певні індивідуальні особливості тієї чи іншої нації та є формою відмінностей однієї нації від іншої. Існування традицій, звичаїв, обрядів, святкувань та інших форм нематеріальної культурної спадщини, на нашу думку, дозволяє підкреслити та індивідуалізувати особливості тієї чи іншої держави або народності.

На підставі вищевказаного можна зробити **висновок**, що охорона нематеріальної культурної спадщини також становить необхідну умову існування та розвитку будь-якої держави, оскільки, як уже зазначалося, культурна спадщина в будь-якій формі є певним внеском будь-якої народності в розвиток людської цивілізації в цілому.

У зв'язку з тим, що, на нашу думку, збереження нематеріальної культурної спадщини являється необхідною умовою існування та розвитку будь-якої держави, й України в тому числі, охорона зазначеної спадщини повинна передбачатися саме у кримінальному законодавстві, оскільки передбачення кримінальної відповідальності за посягання на ті чи інші об'єкти є найбільш дієвим заходом їх збереження. Крім того, необхідно зауважити, що відповідно до чинного законодавства у разі

ратифікацією Україною будь-якого міжнародного документа, в тому числі Конвенції, виконання положень, які містяться в ньому, є обов'язковою умовою. Відповідно до положень зазначеної Конвенції держави-учасниці повинні вживати необхідні заходи до збереження нематеріальної культурної спадщини.

Таким чином, під «об'єктом культурної

спадщини» необхідно розуміти будь-які рухомі або нерухомі об'єкти матеріального світу та нематеріальні форми, які мають історичну, наукову або культурну цінність, або письмові документи, які мають таку ж цінність та становлять собою окремий вид національного надбання.

Література

1. Международное гуманитарное право в документах. – М. : Изд-во Москов. независимого ин-та междунар. права, 1996. – 556 с.
2. Про міри, спрямовані на заборону та попередження незаконного ввозу, вивозу та передачі права власності на культурні цінності : конвенція ЮНЕСКО від 14 листоп. 1970 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_186.
3. Про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини : Конвенція ЮНЕСКО від 16 листоп. 1972 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_187.
4. Про охорону культурної спадщини : закон України від 25 жовт. 2001 р. // Ліга : Закон Юрист. Версія 7.8.1. – К. : ІАЦ «ЛІГА» Бізнес Інформ, 2007.
5. Юридический энциклопедический словарь. – М. : Сов. энцикл., 1984. – 414 с.
6. Исторический словарь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mirslivare.com/content_his/PAMJATNIKI-ISTORII-I-KULTURY-35871.html.
7. Кримінальне право України. Особлива частина / [за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація]. – К. – Х. : Юрінком Інтер – Право, 2002. – 494 с.
8. Кримінальне право України. Особлива частина / [за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація]. – К. – Х. : Юрінком Інтер – Право, 2005. – 516 с.
9. Бражко А. Без культуры нет народа / А. Бражко // Собеседник. – 2007. – 16 апреля.
10. Боярский П. В. Перспективы развития памятниковедения / П. В. Боярский // Памятниковедение: теория, методика, практика. – М., 1986. – 127 с.
11. Дьячков А. Н. Памятники в системе предметного мира культуры / А. Н. Дьячков // Памятники и современность. – М., 1987. – 145 с.
12. Щерба С. П. Преступления, посягающие на культурные ценности, и их квалификация по УК РФ / С. П. Щерба, С. А. Приданов // Журнал российского права. – 1998. – № 9. – С. 66–71.
13. Кулемзин А. Н. Правильное определение предмета памятничкоохранительной деятельности – начало ее успеха / А. Н. Кулемзин // Культурологические исследования в Сибири. – Омск, 1999. – Вып. 1. – С. 52–58.
14. Михайлова Н. В. Государственно-правовая охрана историко-культурного наследия России во второй половине XXв. : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Н. В. Михайлова. – М., 2002. – 370 с.
15. Каткова Т. Г. Діяльність ОВС України з питань захисту культурної спадщини: адміністративно-правові аспекти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Каткова Тетяна Геннадіївна. – Х., 2008. – 242 с.
16. Акуленко В. Охорона скарбів як пам'яток історії та культури у внутрішньому і міжнародному праві / В. Акуленко // Пам'ятки України. – 2003. – № 4. – С. 52–61.
17. Акуленко В. Право на культурну спадщину / В. Акуленко // Урядовий кур'єр. – 2003. – 10 січня.
18. Мельник М. І. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / М. І. Мельник, В. А. Клименко. – К. : Атіка, 2008. – 712 с.
19. Про охорону нематеріальної культурної спадщини : Конвенція від 17 жовт. 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_d69.

Надійшла до редколегії 17.11.2009

Анотації

Проаналізовано думки вчених стосовно тлумачення поняття «об'єкт культурної спадщини». Наведено авторське визначення зазначеного поняття.

Проанализированы мнения ученых относительно понятия «объект культурного наследия». Приведено авторское определение указанного понятия.

Opinions of scientists concerning the notion «object of cultural heritage» are analyzed in the article. Author's definition to the mentioned notion is presented.